

IMPRESUM

CRTEŽI I SKICE U ARHITEKTURI

Marko Stojanović

Dr Vladimir Stevanović

RECENZENTI

Dr Jelena Mitrović

Dr Aleksandar Keković

Dr Nebojša Antešević

ZA IZDAVAČA

Zorica Stablović Bulajić

TEHNIČKI UREDNICI

Zorana Zlatojević

Bojan Stević

LEKTURA

HERAedu

ŠTAMPA

Publish, Beograd

GODINA IZDANJA 2024

TIRAŽ 300

SADRŽAJ

TEKSTOVI O CRTEŽU

Razvoj slobodoručnog crteža / Marko Stojanović, Dr Vladimir Stevanović

Potezi arhitekta - Značaj slobodoručnog crteža u arhitektonskom obrazovanju

/ prof. arh. Igor Rajković, ass. dr Ana Zorić

Uloga crteža u obrazovanju mladih arhitekata na Građevinsko-arhitektonskom

fakultetu u Nišu / dr Mirko Stanimirović, vanredni profesor

Građevinsko-arhitektonski fakultet u Nišu

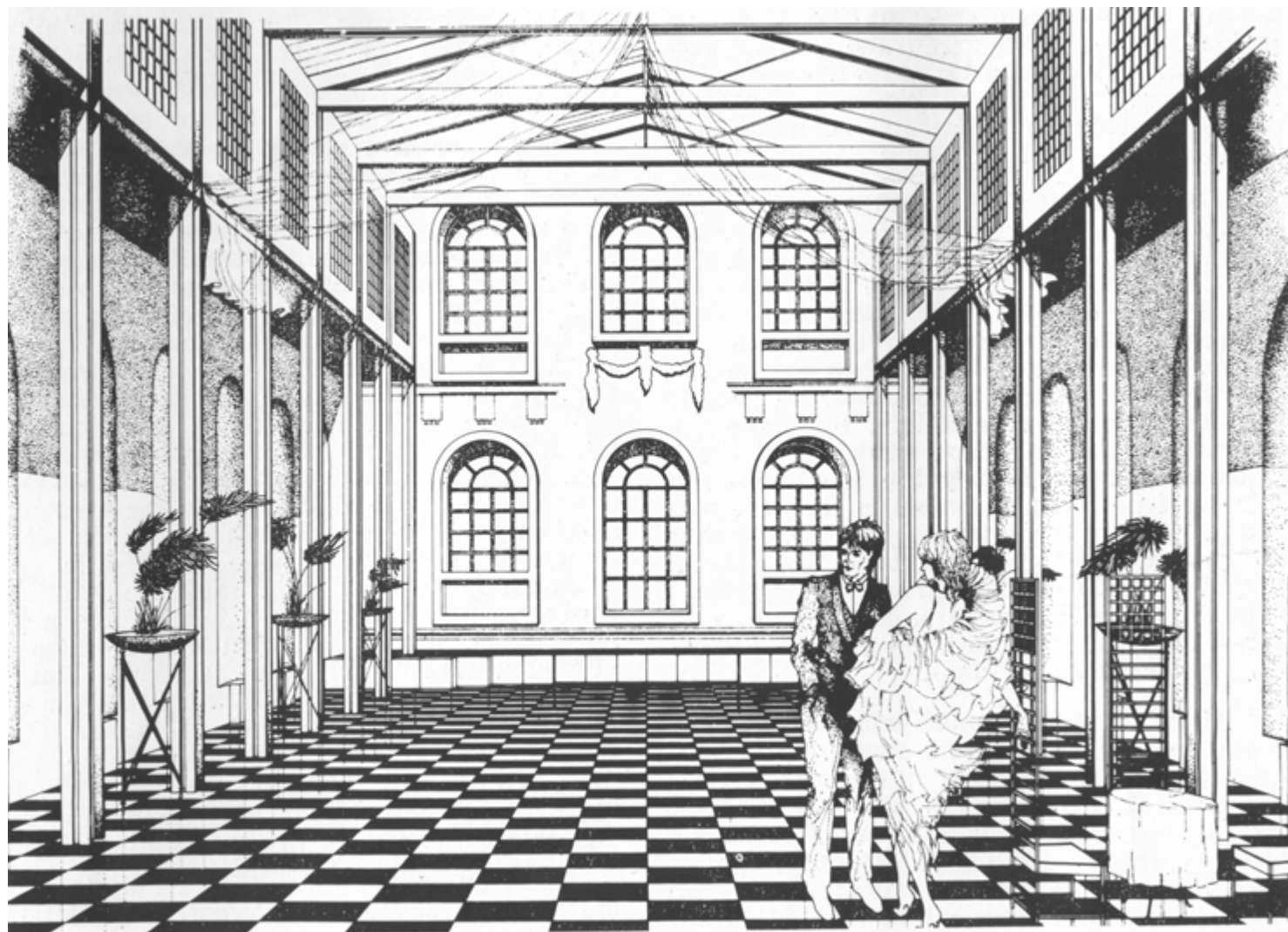
CRTEŽI I SKICE ARHITEKATA

DETALJI CRTEŽA

PROFESORI I STUDENTI

RECENZIJE

BIOGRAFIJE

Razvoj slobodoručnog crteža

Marko Stojanović
Dr Vladimir Stevanović

Slobodoručni crteži i skice predstavljaju jedan od najznačajnijih segmenata arhitektonskog stvaralaštva i kao takvi primarni su svedoci nastanka arhitekture ili slobodnog promišljanja jednog arhitekta. Da bi studenti arhitekture postali posvećeni crtači (ne nužno vešti), nije moguće napisati udžbenik, u kojem bi u teoriji učili kako se postaje crtač, jer su to neke individualne sklonosti, koje se kod nekoga probude ili ne probude. Mogu se uzimati časovi, baš kao kod priprema za upis na fakultet, ali time polaznici kursa mogu isključivo savladati veštinu, tj. tehniku crtanja, ne i sklonost ka crtanju. Izuzev prirodnog talenta, tj. urođene sklonosti ka likovnom izražavanju, koja nastaje još u osnovnoj ili srednjoj školi, jedini način da se budući arhitekta okrene slobodoručnom crtanju jeste da ga u tome direktno podstakne određeni nastavnik ili da ga inspirišu radovi starijih kolega arhitekata. Samim tim, uloga ove publikacije je pre svega da prezentuje likovni izraz starijih crtača, zatim da sistematizuje podelu, tj. vrste arhitektonskih crteža i skica i na kraju, da ukaže u kom pravcu bi valjalo dalje negovati, razvijati i promovisati slobodoručni arhitektonski crtež.

Iako je arhitektonski crtež star koliko i sama arhitektura, njegova uloga bitno se promenila u poslednjih sedamdeset do sto godina. Sve do kraja 19. i polovine 20. veka, crteži koji su bili vrednovani, publikovani i čuvani od strane arhitekata, bili su isključivo crteži završne projektne dokumentacije, gde su prikazivani svi segmenti nekog objekta - osnove, preseci, detlji fasada i aksonometrijski prikazi određene zgrade. Retko koji arhitekta bi čuvao crteže i skice koje su prethodile ovom rešenju, tj. nastale u procesu razmišljanja i razvoja projekta. Oni koji su bili vešti crtači gledali su da na što bolji način istaknu svoj talenat i na neki način, u grafičkom smislu, zasene svoje kolege. Međutim, već tokom 50-ih godina, ova tradicija sve više gubi smisao jer na scenu stupaju modeli/makete, koji dobijaju nove uspešne protagoniste. Crtež više nije predmet valorizacije toliko kao veština, već više kao posvećenost. Naravno, ponovo su neki važili za bolje crtače, čiji su grafički prilozi uvek odskakali od drugih, ali je vrednovanje crteža iz projektnog procesa postao jedna od glavnih tema posleratnog arhitektonskog stvaralaštva. Arhitekta sve više počinju da čuvaju ove crteže unutar svojih dokumentacija, pa i da ih izlažu na nekim izložbama ili objavljuju u publikacijama. Male skice, koje nastaju na komadima hartije, na marginama rokovnika ili projekata, na salvetama, postaju poseban predmet interesovanja, verovatno i kao trend koji se tih decenija pojavio u inostranstvu. Jer jedna skica, nastala kao vid prezentovanja ideje nekom investitoru, dobija na vrednosti ako taj objekat biva izveden u formi koja ima sličnosti sa primarnim konceptom. Time su arhitekta želele da naglase koliko je neka ideja uspešno prihvaćena od strane poručioca, tj. da je ideja koju su prvu skicirali uspešno izvedena.

Sa druge strane, arhitektae su stvarale putopisne crteže ili akvarele, koji su najčešće dorađivani (ponekad uz pomoć fotografija) u ateljeima, jer je kao i u prvom slučaju, cilj bio što objektivnije i detaljnije prikazivanje određenih građevina iz raznih istorijskih epoha. Kako su fotografije i razglednice postajale sve češća uspomena sa nekog putovanja, arhitektae su nastojale da donekle personalizuju ove crteže, koji sve više dobijaju kroki izraz, nastaju brzim potezima, uz minimum povučenih linija, sa naglaskom na centralne motive koji bi se grafički isticali. Pored evropskih i svetskih destinacija, odakle su arhitektae oduvek donosile svoje crteže, region bivše Jugoslavije i širi prostor Balkana, sve više postaje zanimljiv domaćim autorima. Arhitektae više ne putuju da bi crtali motive sa istorijskih spomenika, u cilju njihovog daljeg istraživanja i publikovanja, već i kako bi memorisali svoja intimna doživljaja, obično nekog grada, ruralnih sredina ili manastira.

Slično se dogodilo sa čisto umetničkim, ekspresionističkim manifestacijama arhitekata, koji se u slobodno vreme sve manje bave slikarstvom, a sve više slobodručnim crtežima, u različitim tehnikama i na različitim podlogama, ispoljavaju svoju kreativnost. Ovi najčešće apstraktni crteži, takođe bivaju popularni od generacija koje posle Drugog svetskog rata stasavaju kao arhitektae i uobličavaju svoj kreativni stvaralački identitet. Takvi crteži mogu biti na nivou obični žvrljotina, nastalih tokom predavanja, sastanaka, nastavnih veća, ali i na nivou dela sa istinskim umetničkim vrednostima. Mnoge arhitektae su kroz ovakav vid crteža (ne)svesno istraživali određene arhitektonične strukture, koje bi kasnije implementirali u svoje arhitektonske projekte. Za ovaj svojevrsni „začetak“ potrebno vrlo malo - tek prazan delić hartije, najjednostavnija olovka i smisao autora, dok izvedba istog o samom autoru i njegovom delu govori mnogo. U njima se prepoznaju, ne samo crtačko umeće i filozofska zrelost već i manir jedne epohe, crte ličnosti, raspoloženje, pa čak i pol i uzrast autora. Kao svojevrsan dokaz razmišljanja o arhitekturi, ta transformacija linija, površina, oblika i masa jednog crteža može se vrednovati kao istorijski izvor nastanka jedne ideje. Ona može i ne mora doživeti svoju materijalizaciju u prostoru, ali se njena uloga i značaj može uporediti sa jednim izvedenim arhitektonskim delom.

Vrste crteža

Posmatrajući gotovo sve arhitektae, koji sebi mogu da dozvole epitet „veliki“, možemo im pripisati jedanu zajedničku osobinu - da su odlični crtači, tj. da o arhitekturi razmišljaju kroz crtež. Ova pojava ne predstavlja utreniranu ili naučenu radnju, već pozitivnu naviku da na kreativan način iskaže svoja razmišljanja ili osećanja. Na osnovu sačuvanih crteža i skica primećujemo da oni nisu birali vreme i mesto gde će nastati, pa samim tim razlikujemo nekoliko vrsta crteža:

Crtež iz projektnog procesa. Ovaj tip crteža je najrasprotranjeniji među arhitektima, koji svoja arhitektonska promišljanja transponuju kroz grafičke strukture. Šeme urbanističkih matrica, prostornih transformacija, strukture osnova, razrada fasada ili karakterističnih detalja, najčešće se pojavljuju u ovakvim crtežima. Gotovo da nema autora koji nisu kroz ovakve crteže razmatrali neki problem, tj. finalizirali neku projektnu kompoziciju, ali se među njima izdvajaju određena imena - Đorđe Bobić, Bogdan Bogdanović, Ratimir Bogojević, Aleksandar Đokić, Ljubiša Folić, Predrag Janić, Mario Jobst, Spasoje Krunic, Ivo Kurtović, Stojan Maksimović, Natko Marinčić, Darko i Milenija Marušić, Branislav Mitrović, Mihajlo Mitrović, Milan Pališaški, Mile Paunović, Zvonko Petković, Aleksandar Radojević, Slobodan Rajović, Predrag Ristić, Ljubomir Stanković, Aleksandar Stejpanović, Aleksandar Videnović, dok su od mlađih generacija tu Đorđe Alfirević, Miloš Arandelović, Saša Buđevac, Ksenija Bulatović, Milan Dimitrijević, Branislav Folić, Nebojša Fotirić, Danilo Furundžić, Milica Jakšić, Uroš Janković, Milan Kovačević, Vladislav Lalicki, Dragan Marinčić, Zoran Matković, Vladimir Mihajlov, Dejan Miletić, Dejan Milivojević, Predrag Milutinović, Ela Nešić, Danilo Nedeljković, Nemanja Radusinović, Ivan Rašković, Mirko Stanimirović, Ivan Stanojev, Petar Stelkić, Jefto Terzović, Jelena i Goran Vojvodić, Milan Vujović i Ana Zorić.

Putopisni crtež. Kroz istoriju najčešće praktikovani tip slobodručnog crteža. Na našim prostorima ga isprva najviše primenjuju arhitektae Mihajlo Valtrović i Dragutin Milutinović, koji obilaze srednjovekovne srpske crkve i manstire, kada skiciraju građevine i precrtavaju detalje fasadne plastike i fresko-slikarstva. Sličnih interesovanja bio je i arhitekta Aleksandar Deroko, ali on obilazi Balkan u potrazi za autentičnim narodnim graditeljstvom, što i beleži u svojom mnogobrojnim putopisnim crtežima. Slično je bilo i sa profesorima Milanom Zlokovićem i Nikolom Dobrovićem, koji su veći deo godine provodili na Jadranskom primorju, gde stvaraju više putopisnih i projektantskih crteža.

Profesor Deroko oko sebe okuplja jedan krug mlađih kolega sa Arhitektonskog fakulteta, koji nastavljaju njegovim stopama, putujući po Balkanu i beležeći motive narodnog graditeljstva i stare sakralne arhitekture. Ovaj krug činili su arhitekta Branislav Milenković, Dimitrije Mladenović, Zoran Petrović, Aleksandar Radojević, Milan Rakočević i drugi, dok im se generacijski pridružuju arhitekta Petar Arsić, Zoran Čemerikić i Slobodan Selinkić. Među mlađe putopisne crtače ubrajaju se Bratislav Ilić i Ivica Nikolić.

Ekspresivni crtež. Može se nazvati još i slobodni crtež. Do Drugog svetskog rata, većina arhitekata se, pored projektovanja, kao primarne delatnosti likovnog izražavanja, bavila još i slikarstvom. Najčešće tehnike bile su akvarel i grafika, a neki su koristili i uljane boje. U drugoj polovini 20. veka, ove tehnike se sve više napuštaju, u korist slobodnog crteža. I u ovom slučaju, autori koriste razne tehnike, poput olovke, pera, pastela, a novije generacije hemijske olovke i flomastere različitih debljina. Dok su slike morale nastati u ateljeu ili bar na štafelaju u pleneru (plain air - otvoren prostor), ovi crteži su počeli da nastaju u svakom trenutku kada bi arhitekta posegao za bilo kakvom olovkom i hartijom. Njihove svojevrsne „žvrljotine“ nastaju na marginama svezaka, izgužvanim novinskim listovima, rokovnicima, projektnim crtežima, a sve to dok razgovaraju uz jutarnju kafu, pričaju telefonom, prisustvuju dosadnim sastancima i sednicama, ali i dok sede u kafani. Ovi crteži su tematski daleko raznovrsniji i ekspresivniji po svojoj tematici, jer nastaju spontano, na osnovu unutrašnjeg raspoloženja samog autora. Među arhitektama, najznačajniji akteri ovog crteža su Aleksej Brkić, Mustafa Musić, Milan Rakočević, Predrag Ristić, dok su od mlađih tu Igor Rajković, Milorad Mladenović i Marko Jakšić.

Promovisanje i publikovanje arhitektonskog crteža

Kako je već navedeno, popularnost slobodručnog arhitektonskog crteža javlja se tokom 50-ih godina 20. veka, a prati ga pokretanje posebnog časopisa Crteži. Prvi broj ovog časopisa izdat je 1956. godine, a pokrenut je kao stručni godišnjak od strane slikara Prvoslava Karamatijevića, arhitekta Aleksandra Derokoa i njegovih mlađih kolega sa Arhitektonskog fakulteta u Beogradu. Časopis je objavljivao crteže talentovanih nastavnika, ali i nekih studenata, koji bi već tokom školovanja pokazali posebnu sklonost ka crtanju. Izlazio je sve do 1965. godine, nakon čega stručna javnost ostaje bez redovne crtačke publikacije. Narednih nekoliko decenija, nastavnici nastavljaju da neguju crtež na fakultetskim predavanjima i vežbama, dok su neki organizovali i privatne izložbe, na kojima bi ciljano izlagali crteže, tj. onaj materijal koji obično nije izlagan na

Beogradskom Salonu arhitekture ili objavljivani u drugim stručnim časopisima. U privatnoj praksi, arhitekta koje su stasavale u arhitektonskim studijama onih profesora koji su negovali crtež i sami bi kasnije postajali posvećeni crtači. Jedino po čemu su se razlikovali bila je navika da li bi te crteže, nakon iscrtanog objekta, bacali kao suvišne ili bi ih čuvali kao sastavni deo projektne dokumentacije.

Oni koji su bili ažurniji, sačuvali bi neke crteže i skice, koji su stari i po nekoliko decenija, što je postajalo još vrednije ako je zgrada koja se nalazila u crtežima bila izvedena. Poslednjih nekoliko decenija donelo je tehnološke inovacije, pa je crtanje na stolovima uz pomoć šina i lenjira zamenjeno crtanje na računarima u nekoliko različitih programa.

Ovaj napredak pokazao se kao veoma poguban po slobodručni crtež, jer su najpre mnogi nastavnici na fakultetima sve više napustili crtanje u okviru nastave, što se odrazilo i na studente, koji su crtež gotovo u potpunosti izbacili iz svoje projektno-likovne rutine. Takođe, pojedinačne ili grupne izložbe arhitekata na temu crteža, postajale su sve ređe, jer su arhitekta sve manje crtale, pa nisu imale šta da izlože. Pozitivan preokret dogodio se 2013. godine, kada na inicijativu arhitekta Srđana Gavrilovića (autor) i istoričara umetnosti Marka Stojanovića (urednik), biva organizovana izložba Arhitektura na marginama, na kojoj je prvi put posle nekoliko decenija, izlagalo više arhitekata crtača iz Srbije i regiona. Istoimena izložba održana je i 2014. godine, sa još većim brojem učesnika, što je podstaklo kako starije tako i mlađe arhitekta da iznova obrate više pažnje na slobodručni crtež kao neizostavni arhitektonski fenomen. Nakon još jedne izložbe sa istom tematikom, Dokle smo stigli? iz 2016. godine, autora Marka Stojanovića, pokreće se i serija naučnih radova na temu arhitektonskih crteža i skica, čiji su autori istoričar umetnosti profesor Dr Aleksandar Kadijević, arhitekta Dr Nebojša Antešević, arhitekta Dr Goran Babić, kao i doktorskih disertacija čiji su autori arhitekta Dr Dragana Ćirić, Dr Vladimir Kovač, Dr Anđelka Bnin-Bninski, Dr Hristina Meseldžija i Dr Snežana Zlatković. Ovi izložbeni i naučno-istraživački projekti dali su vredan doprinos u oživljavanju interesovanja stručne javnosti prema arhitektonskim crtežima i skicama. Konačno, na inicijativu istoričara umetnosti Marka Stojanovića, 2022. godine organizovana je izložba sa nazivom Crteži i skice u arhitekturi, sa idejom da ista započne da se odvija biennialno. Tom prilikom ustanovljena je i nagrada za posvećene crtače, koja je dobila ime po jednom od najposvećenijih crtača i jednom od najomiljenijih profesora na Arhitektonskom fakultetu u Beogradu - Slobodanu Mići Rajoviću.

Slobodoručni arhitektonski crtež posustaje pred naletom sve agresivnijeg razvoja digitalnih tehnologija u projektnom procesu. Međutim, to nije razlog da on u potpunosti nestane iz života i rada arhitekata. Struka se mora potruditi da najpre pozitivnim uzorima na studijama, zatim u projektnim biroima, a onda i na polju istraživanja i publikovanja, pomogne da se crtež oživi i promoviše kao neizostavni segment nastanka arhitekture, makar ona nosila i epitet „papirna“.

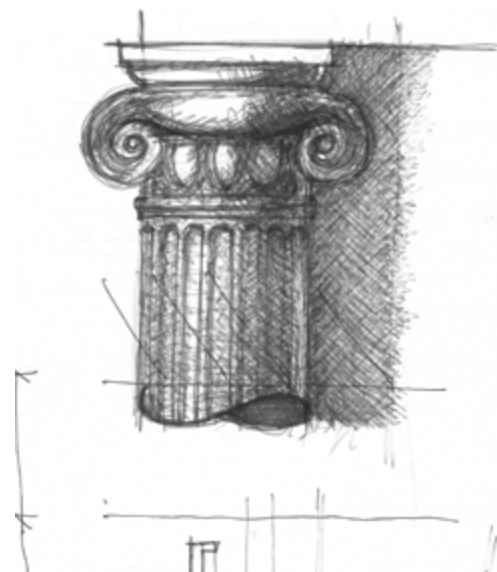
„Arhitektura na marginama“, autor Srđan Gavrilović, katalog izložbe, Beograd 2014.

„Dokle smo stigli?“, autor Marko Stojanović, katalog izložbe, Beograd 2016.

Kadijević A., Slobodan crtež u novijoj i savremenoj srpskoj arhitekturi, Zbornik Seminara za studije moderne umetnosti Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu 15, Beograd 2019.

Babić G., Antešević N., Časopis Crteži (1956-1965): značaj za afirmaciju likovnog izražavanja kod nastavnika i studenata Arhitektonskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, Zbornik Seminara za studije moderne umetnosti Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu 15, Beograd 2019.

Antešević N., Babić G., Stvaralačke poetike arhitekata i slikara kroz motive likovnih radova u časopisu Crteži od 1956. do 1965. godine, Arhitektura i urbanizam 51-2020, Beograd 2020.

Потези архитектке значај слободоручног цртежа у архитектонском образовању

проф. арх. Игор Рајковић
асс. др Ана Зорић

Савремено доба окарактерисано експанзијом дигиталне технологије и вештачке интелигенције, изнедрило је технике које олакшавају процес производње, рада, па чак и размишљања у оквиру свих дисциплина, што не заобилази ни архитектуру. Дигиталне технике већ дуго представљају основ изражавања у архитектури, па су неминовно постале и значајан сегмент образовања у овој области. Поред свих предности које напредак технологије омогућава у архитектури, јавља се бојазан да софтвери могу преузети потпуну контролу над процесом пројектовања, изостављајући ауторско промишљање. То постепено води ка колотечини хиперпродукције истих простора, без карактера и односа према припадајућем контексту. С тим у вези, исправно и темељно образовање архитеката, упркос савременим технолошким олакшицама, мора задржати фокус на неговању креативности приступа, очувању аутентичности израза, контекстуализацији пројекта и контроли процеса пројектовања, у чему је слободоручни цртеж препознат као основни чувар и неговатељ ових вредности. Иако наизглед превазиђен, он ипак остаје неизоставни алат концепције и комуникације добре архитектуре. Цртеж је директан репрезент примарне замисли сензибилне на околне утицаје. Он преноси емоцију аутора, чиме се оплемењује тема која се промишља. Поред тога, слободоручни цртеж је универзално средство комуникације које нуди бесконачну могућност испитивања тема и техника које отварају интердисциплинарни дискурс архитектуре.

Бавећи се архитектуром постајемо свесни важности цртежа у процесу пројектовања, препознајући да је однос објекта на папиру и објекта у стварности веома сложен - поред очигледне сличности цртежа и реализованог пројекта, процес цртања прати све фазе процеса пројектовања: од промишљања, концептуализације, до израде пројекта и реализације објекта (Stern, 1977, цит.у Vrachliotis, 2005). У том смислу, архитектура дефинитивно комуницира своје будуће постојање кроз разне форме цртежа, од којих је основни покретач онај изведен слободном руком. Ле Корбизије цртање слободном руком сматра отелотворењем менталних слика у процесу пројектовања. Према Портеру (Porter 1997, цит.у Vrachliotis, 2005), место у машти архитектке, које је дисконтинуална и бездимензионална слика, постаје свесно само путем тог цртежа. Стога је цртање слободном руком неминовни почетак архитектонског пројектовања, а скица први једнако слободан и одговоран корак у освешћењу и реализацији идеја (Rajković, Radosavljević, Zorić. 2016). Поред тога, у едукацији архитеката, овај медиј изражавања кључни је носилац директног промишљања ауторских идеја неометаних пречицама софтвера, што омогућава истовремено потпуну слободу израза визије неког простора и превазилажење страха од почетка процеса кроз забаву цртања.

Осим тога, слободоручним цртежом, као обликом архитектонског израза, препознатљивом у идентитету будућих реализованих објеката и простора, постепено се гради и преноси сензибилитет и карактер аутора на сва његова дела. Међутим, цртање је, пре свега тога, медиј читања и тумачења простора, а самим тим учења и стицања знања у дисциплини архитектуре. У сусрету са сваким новим простором или пројектом, било да је у питању специфична локација или изведени објекат, слободоручни цртеж постаје алат за опсервацију, уочавање и препознавање карактеристика посматраног, попут читача архитектуре, а сам чин цртања оживљава моменат разумевања уоченог. Само цртање је својеврсно понављање архитектонског градива, а свака линија на папиру потврда знања преведеног у нови медиј изражавања. И напослетку, поред праћења рационалног дела процеса пројектовања и доношња одлука, верујемо да за подједнако важне, несвесне когнитивне процесе у креативном мишљењу и професионалном развоју архитекте, цртање слободном руком има носећу важност. Цртеж је у том смислу интердисциплинарни медиј који пројектанту даје ширину интересовања, разумевања и бележења других појава из окружења, јер архитекта мора познавати шире, знати више и видети даље од саме архитектуре.

На Универзитету у Београду – Архитектонском факултету, одувек се негује позитиван однос према савременим архитектонским тенденцијама, као и алатима који омогућавају бољу, квалитетнију и ефикаснију продукцију. Самим тим, школа и настава напредују, а студенти се квалитетно припремају за оно што их очекује у пракси. Међутим, вредности које се генерацијама уназад практикују, нису заборављене, јер без њих осавремењавање наставе не би имало смисла. У име тога, 2016. године је основан предмет Потези архитекте, као резултат препознавања све мање употребе слободоручног цртежа у студентском процесу промишљања архитектуре. Овај тренд подстакнут унапређењем софтвера и брзине продукције пројеката, из генерације у генерацију неминовно је резултовао све већим бројем оних којима је цртеж слободном руком потпуно стран, а разумевање тродимензионалности простора и брзина решавања просторних проблема често у заостатку. С тим у вези, овај предмет замишљен је тако да применом слободоручног цртежа константно тренира менталне процесе промишљања и разумевања простора, размере и сразмере, као и вештине изражавања кроз цртеж, али да пре свега генерацијама које припадају дигиталном добу, приближи ову технику кроз потпуну слободу креативног промишљања.

Теме које се на предмету обрађују нису везане само за архитектуру, већ цртежом испитују и остале дисциплине које су интересна сфера студената и технике које излазе из домена цртежа, са идејом да се испитају категорије, улоге и значења цртежа у савременом архитектонском дискурсу, границе његове примене и технике његовог изражавања. Обзиром на сложеност контекста у коме се савремена архитектура развија, и цртеж као средство које комуницира архитектуру засигурно мора да еволуира. Стога је један од основних циљева овог предмета управо проналажење доприноса слободоручног цртежа у савременим процесима промишљања архитектуре, препознавања фаза у којима је он неопходан, користан, или можда чак непотребан, а на основу тога и надоградње знања о улогама и изразима дигиталних цртежа, који свакако почивају на основама постављеним слободном руком.

Специфичност предмета је у методологији која комбинује теоријску и практичну наставу, на начин да студенти сами одређују теме и темпо цртања, чиме се акцентује истовремена слобода и одговорност самосталног вођења процеса рада на предмету. Гостујућа предавања обрађују различите теме, од улоге слободоручног цртежа у свим фазама процеса пројектовања преко примене у области ликовних уметности и додира са другим техникама, до проширене улоге у архитектури и уметничком дискурсу и утицаја на дигитални цртеж. О овим темама говоре реномирани архитекти, пре свега професори Архитектонског факултета, делећи са студентима лична искуства примене цртежа некад и сада, као и академски сликари и уметници који откривају друге домене примене цртежа. Кроз предавања се студенти упознају са савременим тенденцијама примене цртежа у пракси, као и са ванвременском позицијом архитектонског цртежа. Присећања на професоре школе који су цртеж носили у себи и несебично га делили, приближава вредности које је потребно очувати и у генерацијама које наступају, како би наставиле да постоје и даље инспиришу.

Теоријска настава, поред упознавања са теоријом цртежа, техникама и улогама у креативном процесу, има за циљ да на непосредан начин заинтригира студенте. Упознавањем са искуствима ауторитета успоставља се близак однос предавача и слушаоца, а страх од евентуалног неуспеха бива превазиђен. Насупрот томе, практичан рад замишљен је као потпуно слободно поље индивидуалних истраживања студената, у коме свако од њих управља сопственим стваралачким процесом, пре свега интерпретације утисака са предавања, затим праћења рада на другим предметима, и напослетку илустровања осталих интересовања ван студија.